

Малишевська К.Г., студентка
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Шевченко Т.В., старший викладач
кафедри кримінально-правових
дисциплін Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІКТИМОЛОГІЇ ТА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

На сьогоднішній день в Україні та світі загалом, при боротьбі зі злочинністю втілюються в життя комплексі програми загально-соціальних та кримінально-правових заходів протидії цьому негативному явищу. Як окремий, самостійний напрям віктимологія зародилась порівняно недавно. Її започаткування пов'язують хронологічно з періодом після Другої світової війни, яка забрала мільйони людських життів. Сама ж ідея про роль жертви у механізмі скоєння злочину не є новою. Вона знайшла своє відображення в численних юридичних та літературних пам'ятках та інших джерелах, починаючи зі стародавніх часів. На рівні наукових досліджень віктимогенні передумови злочинів стали вивчатися з другої половини 40-х років ХХ сторіччя.

Б. Мендельсон, Г. Гентіг, Г. Елленбергер у той час започаткували дослідження механізму злочинної поведінки з урахуванням віктимологічних аспектів. Вони сформулювали новий науковий напрям – віктимологію як систему знань про жертву злочину. Початок вивчення проблем віктимології в колишньому СРСР відносять на кінець 60-х рр. У 1972 році вийшла робота "Віктимологія і віктимність", автором якої є засновник цієї науки в СРСР Лев Вульфівич Франк. Значний вклад в розвиток даної науки зробили Ривман Д.В., Рибальська В.Я., Полубінський В.Н., Мінська В.С. та інші видатні вчені. Незважаючи на проведені дослідження в цій галузі кримінології на сьогодні більше уваги приділяється дослідженню віктимної поведінки видів злочинності, наприклад: насильницької, наркозлочинності, корисливої та інші. Комплексним дослідженням віктимології та роль жертви у вчиненні кримінальних правопорушень приділяється недостатньо уваги.

Отже, віктимологія – (від латинського "victim" – "жертва" та грецького "logos" – докладно про що-небудь, вчення) у буквальному перекладі означає – "докладно про жертву", або "вчення про жертву", міждисциплінарна область, що досліджує віктимізацію, тобто процес становлення жертвою злочину. Віктимізація (лат. victima — жертва) — процес або кінцевий результат перетворення на жертву злочинного посягання. Основним завданням кримі-

нологічної віктимології на сучасному етапі є потреба наукового пояснення і прогнозування віктимологічних процесів з метою забезпечення інтенсифікації профілактичного впливу на злочинність на основі нетрадиційних підходів, у центрі яких перебуватиме не особа, яка вчиняє, вчинила чи може вчинити злочин, а особа, яка за певних (соціобіопсихологічних) обставин може стати жертвою злочинного посягання. Саме ці обставини визначають її завдання та високий ступінь потреби таких знань [1, с. 256].

Передусім, кримінологічна віктимологія має надати об'єктивну (реальну) інформацію про стан і тенденцію віктимізації суспільства як негативного процесу внаслідок учинення злочинів частиною членів суспільства. Кримінологічна віктимологія, як вчення про жертву злочину, розкриває сутність відповідних явищ і процесів, проникає в механізм їх закономірностей з метою визначення можливих напрямів впливу і, що особливо важливо, прогнозування (передбачення) нових ситуацій чи подій.

Завданнями кримінологічної віктимології є розробка пропозицій найбільш ефективних заходів профілактичного впливу на потерпілих, у тому числі примусового характеру для осіб з асоціальною чи девіантною поведінкою. Кримінологічна віктимологія розробляє рекомендації інформаційного характеру про способи та шляхи мінімізації віктимогенних ситуацій та можливі варіанти їх запобігання чи нейтралізації.

Шляхом реалізації віктимологічних ідей і результатів віктимологічних досліджень можливо отримати важливий інформаційний матеріал для удосконалення профілактики злочинів, для правового виховання, соціального контролю на всіх рівнях – загальному, груповому та індивідуальному [2, с. 169]. Важливим кроком до реального захисту окремих категорій осіб стало прийняття в грудні 1993 року законів України “Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві” та “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів”. У названих законах визначені не лише права й обов'язки осіб, стосовно яких здійснюються відповідні заходи безпеки, а й названі види цих заходів і порядок їх здійснення. Також, існує проект Закону України “Про охорону прав жертв злочинів”, основними завданнями якого є захист прав і законних інтересів громадян, суспільства й Української держави від злочинних посягань, а також створення механізму протидії віктимізації громадян. Але на сьогоднішній день залишаться лише проектом. Зрозуміло, що прийняття такого закону потребує гармонізації цивільного, адміністративного та кримінального законодавства, внесення деяких змін у систему кримінальної юстиції та систему соціального захисту громадян. Разом з цим відповідальність за майбутнє залежить від конкретних кроків сьогодні. Жертви злочинів залишились однією з найменш захищених соціальних груп відповідно до законів України. І ця ситуація потребує послідовного подолання.

Суїцид – навмисне заздалегідь обдумане позбавлення себе життя, один з видів насильницької смерті. За даними Всесвітньої організації охорони здо-

ров'я (ВООЗ), у 2-й половині ХХ ст. самогубства вийшли на четверте місце серед причин смертності з тенденцією до постійного зростання: 400-600 тис. осіб у рік на планеті кінчають життя самогубством. Кількість тих, хто вчинив замах на самогубство, у 8-10 разів більша. Відповідно до критеріїв ВООЗ психічне здоров'я нації перебуває під загрозою, якщо число суїцидів перевищує 20 випадків на 100 тис. населення. Серед країн з високим її рівнем – Латвія (42,5). Литва, Естонія, Росія. Самогубства в Україні є досить поширеною причиною передчасної смерті і серйозною соціальною проблемою. Станом на 2016 рік, Україна посідала 14-е місце в світі за кількістю самогубств (9952 випадки за рік). Самогубство — одна з основних причин загибелі солдатів української армії відповідно до даних, що були опубліковані 2012 року. Часто використовувані методи включали: повішання (54.5 %); завдання різаних ран (27.3 %); стрибки з висотних споруд (9.1 %); передозування барбітуратами або іншими седативними ліками (9.1%) [3]. Станом на 2021 рік ситуація, на жаль, не покращилась. В Україні протягом перших трьох місяців 2021 року відбулося 101 самогубство. На мою думку, потрібно набагато більше уваги приділяти проблемі суїциду. Український уряд запустив кілька програм по боротьбі з суїцидами. Про ефективність цих заходів судити важко. Розроблено рекомендації щодо висвітлення теми самогубств у ЗМІ, призначені завадити популяризації способів суїцидів і сприянню пов'язаним суспільним конфліктам [4]. Для ефективної допомоги, доцільно проводити психологічні тренінги, та намагатися прибрати страх. Тому що про проблему треба говорити, а не змовчувати, як всі звикли, адже це призводить до плачевних наслідків. Отже, найперспективнішим напрямом вирішення віктимологічних завдань слід вважати саме психологічні дослідження віктимної поведінки, яка є безпосереднім предметом віктимології. Доцільним є внесення змін та доповнень до національного законодавства, а приділити увагу розробці нових законів щодо посилення захисту потерпілих від злочинів основі таких міжнародно-правових актів.

1. Голіна В.В., Головкін Б.В. Кримінологія: Загальна та Особлива частина : навч. посіб. - Х.: Право, 2014. 513 с.

2. Джужа О. М. Кримінологічна віктимологія : навч. посіб. Право України. – 2006. 418 с.

3. WHO | By category | Suicide rate estimates, age-standardized - Estimates by country. WHO. URL: <https://apps.who.int/gho/data/node.main.MHSUICIDEASDR?lang=en>.

4. Як писати про самогубства: пам'ятка журналістам URL: https://imi.org.ua/monitorings/yak-pysaty-pro-samogubstva-pam-yatka-zhurnalistam-i37681?fbclid=IwAR1EzIn2xOJIG2X9Q10De1rrvcr-5aFYv4_SFf_HNm_KPYlfv1ZxZtIurZw.